

A kortárs lengyel kultúra

A lengyel kultúra Európa közepén létrejött „határvidékek kultúrája”, amelyben mindmáig él a többnemzetiségű ország emléke. Kelet és Nyugat hagyományát ötvözi - a pravoszláv miszticizmust az ókori latinnal, az ikon élő kultuszát a hászid zsidó tradícióval, a nemesi barokk mitológiát a festői népi kultúrával.

Lengyel Nobel-díjasok **A lengyel irodalom**

Az irodalmi Nobel-díjat négyszer ítélték oda lengyel szerzőnek. A XX. század elején megkapta:

Władysław Reymont

Wł. Sł. Reymont

Władysław Reymont (1867-1925)
1924-ben kapott Nobel-díjat a *Parasztok* című naturalista nemzeti nagyregényéért.

Henryk Sienkiewicz

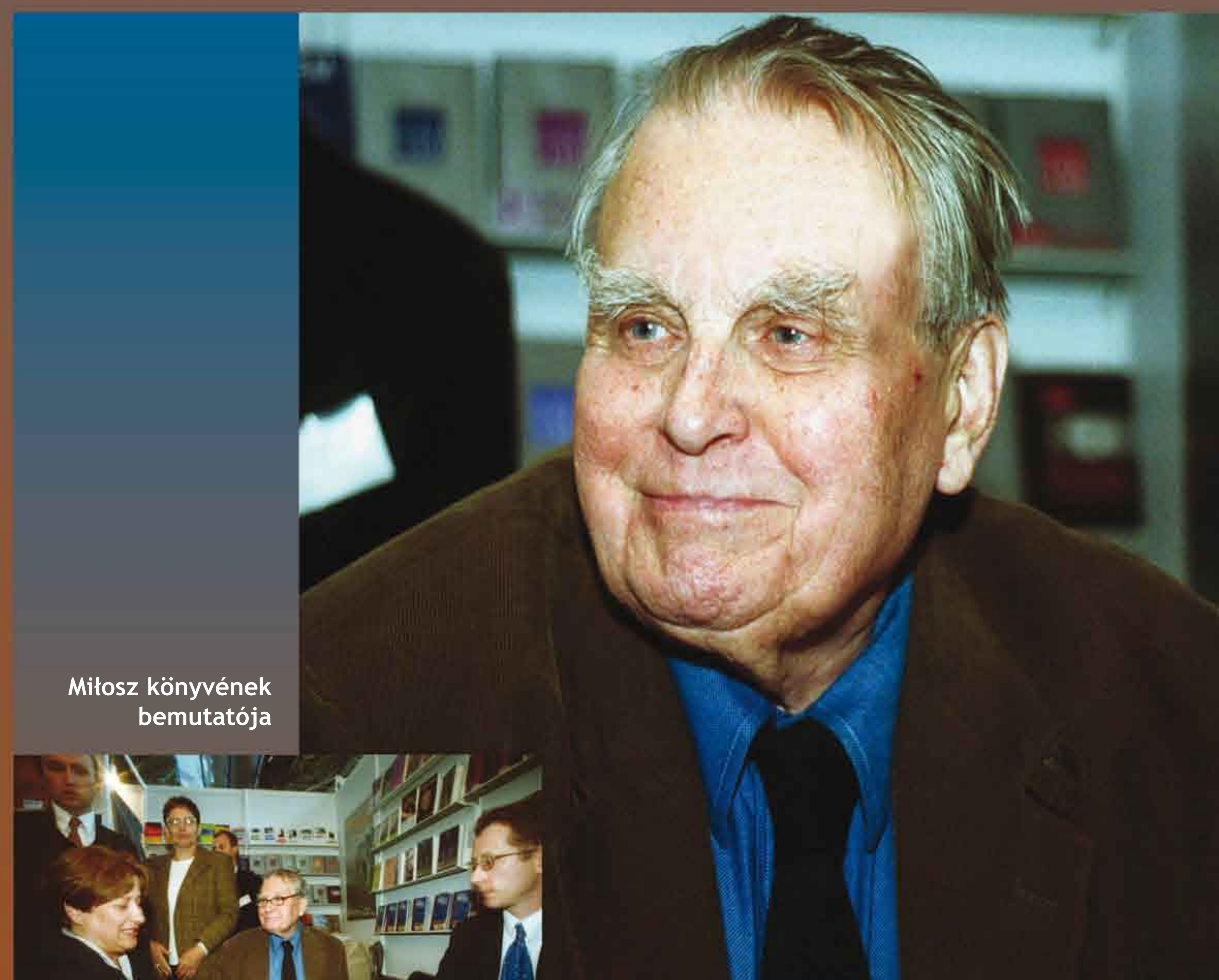
Henryk Sienkiewicz (1846-1916)
Történelmi és hazafias regények szerzője, 1905-ben kapta meg a Nobel-díjat *Quo vadis?* című regényéért.

Kortárs lengyel Nobel-díjas költők:

Wisława Szymborska

Wisława Szymborska (1923-)
Költő, esszéíró, szorosan kötődik Krakkóhoz, napjainkban is ott él és alkot. 1996-ban ítélték neki a Nobel-díjat *azért a költészetért, amely ironikus precizitással teszi lehetővé a történelmi és biológiai kontextus megmutatkozását az emberi valóság részleteiben.*

Miłosz könyvének bemutatója

Czesław Miłosz

Czesław Miłosz (1911-2004)
Költő, prózaíró, esszéista, *A rabul ejtett értelem* c. mű szerzője, amely a totalitárius hatalom iránti bizalom morális kérdéseit elemzi. Teljes életművéért 1980-ban Nobel-díjjal jutalmazták.

A lengyel emigráció irodalma

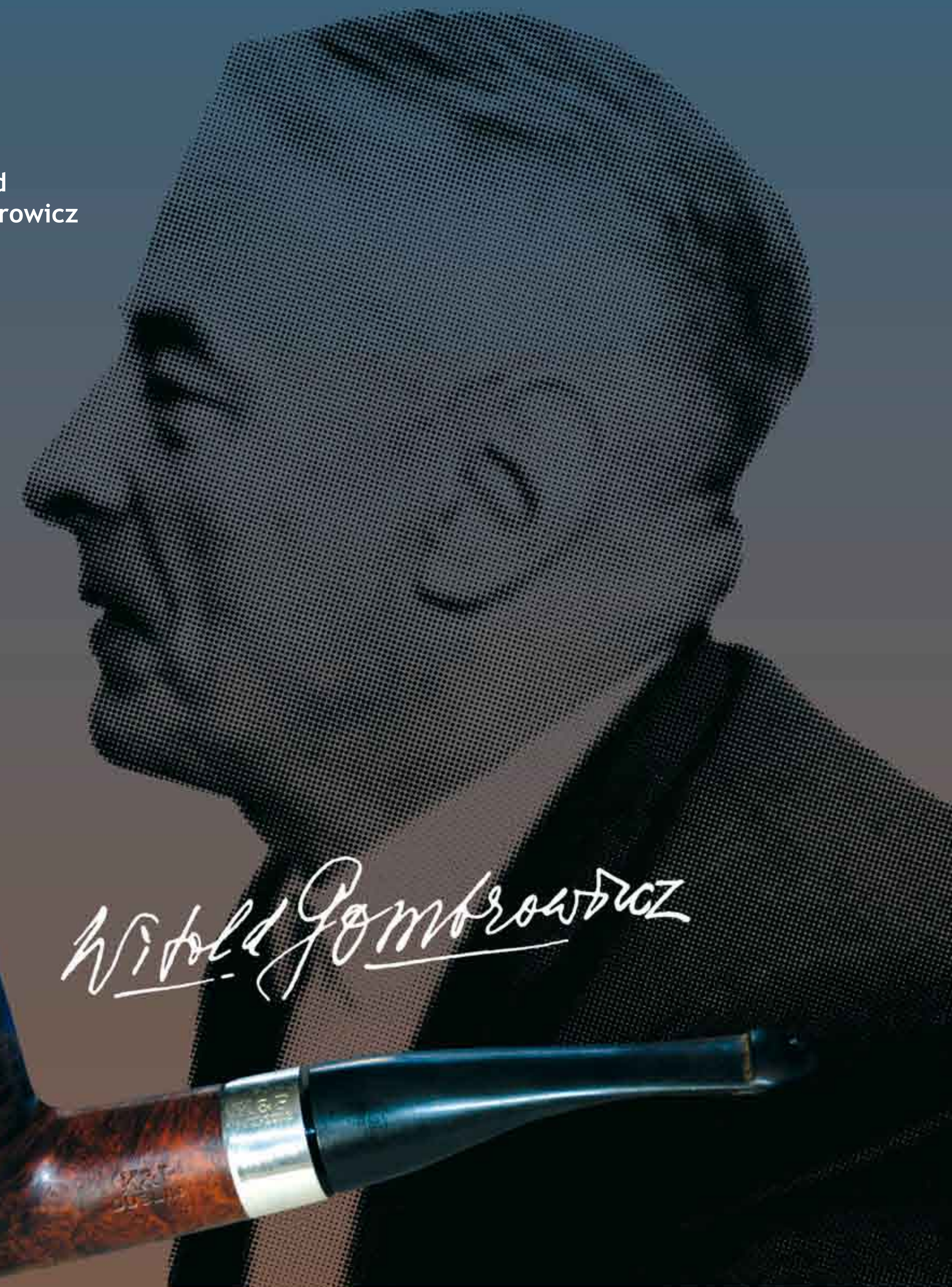
A politikai helyzet alakulása miatt a II. világháború után számos lengyel író emigrációban alkotott és jelentette meg műveit.

Witold Gombrowicz (1904-1969)

Író, esszéista, többek között a *Ferdydurke*, *Transz-Atlantik* c. regények és az *Yvonne burgundi hercegnő*, *Operett* c. drámák szerzője. Gombrowicz műveinek gyakori témája a sztereotípiák nyomása és a kulturális normák által eltorzított egyén személyiségének alakulása, a világ víziója groteszk eszközökkel ábrázolva. Az irodalmi forma és az ember-felfogás szempontjából sokan a legnagyobb újító, kortárs lengyel írónak tartják. Az Argentínában töltött hosszú évek után Gombrowicz Franciaországban telepedett le, ott halt meg.

Witold Gombrowicz

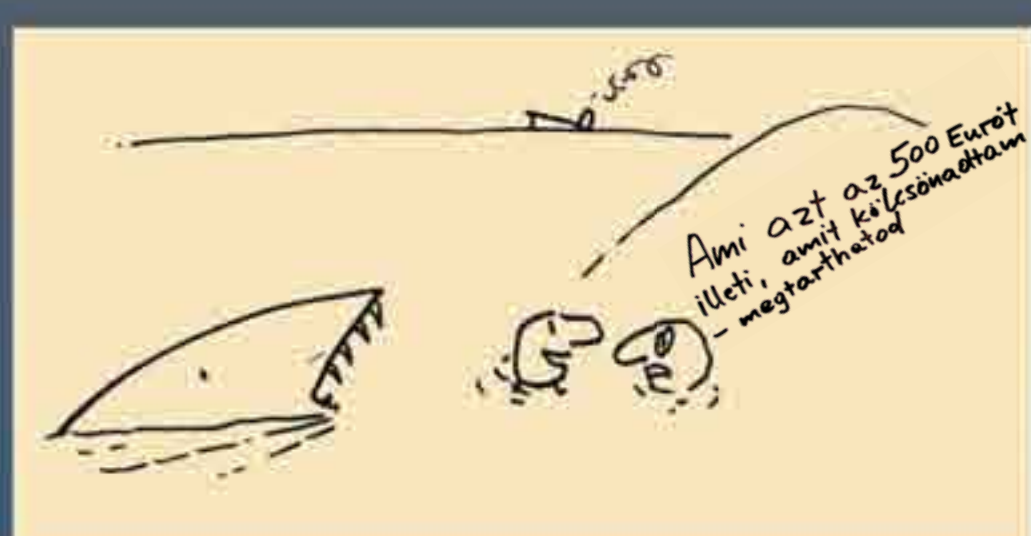
Sławomir Mrożek (1930)

Próza-, satíra- és drámaíró, grafikus. *Tangó*, *Emigránsok*, *Mészárszék* c. drámáit az abszurd színház szellemében írta. Színházi szerzőként a legismertebb. 1963-tól Olaszországban, majd Franciaországban, Mexikóban élt, ahonnan 1996-ban tért vissza Lengyelországba. Napjainkban Krakkóban él és alkot.

Sławomir Mrożek

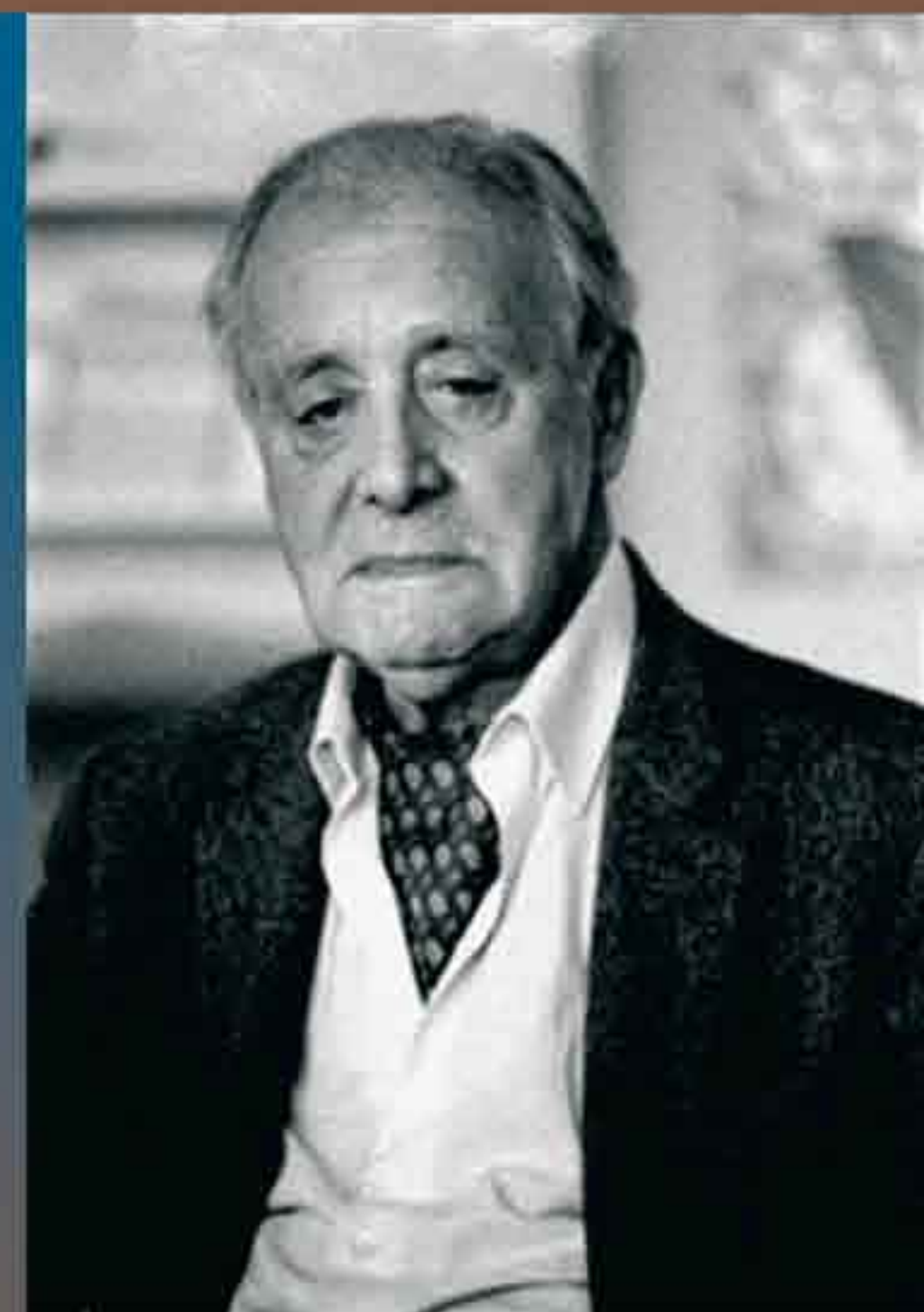
Szyborska és Mrożek

Jerzy Giedroyc

Jerzy Giedroyc (1906-2000)

A *Kultura* c. társadalmi-kulturális folyóirat alapítója és főszerkesztője. A Párizs melletti Maisons-Laffitte-ben működő Instytut Literacki (Irodalmi Intézet) által kiadott folyóirat a lengyelek küldetésére és szerepére vonatkozó nézetek kifejezője és alakítója volt a totalitarizmus idején. A *Kultura* körül csoportosult az emigráns szerzők elitje, de Lengyelországban élő írók is megjelentek álnéven a folyóiratban. Legjelentősebb szerzői közül ki kell emelni a demokratikus ellenzék emigrációban, illetve Lengyelországban élő képviselőit, többek között: Józef Czapski, Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz, Gustaw Herling-Grudziński, Leszek Kołakowski, Leopold Unger, Wojciech Skalmowski

A mai lengyel irodalom

A mai lengyel irodalom legjelentősebb képviselői: Jerzy Andrzejewski, Bruno Schulz, Jarosław Iwaszkiewicz, napjainkban: Andrzej Stasiuk, Stefan Chwin, Antoni Libera, Olga Tokarczuk, Paweł Huelle, Tadeusz Różewicz, Julia Hartwig, Ewa Lipska, Adam Zagajewski. A legnagyobb nemzetközi elismertségnek örvendő szerzők közül ki kell emelni Czesław Miłosz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, Stanisław Lem és Ryszard Kapuściński nevét.

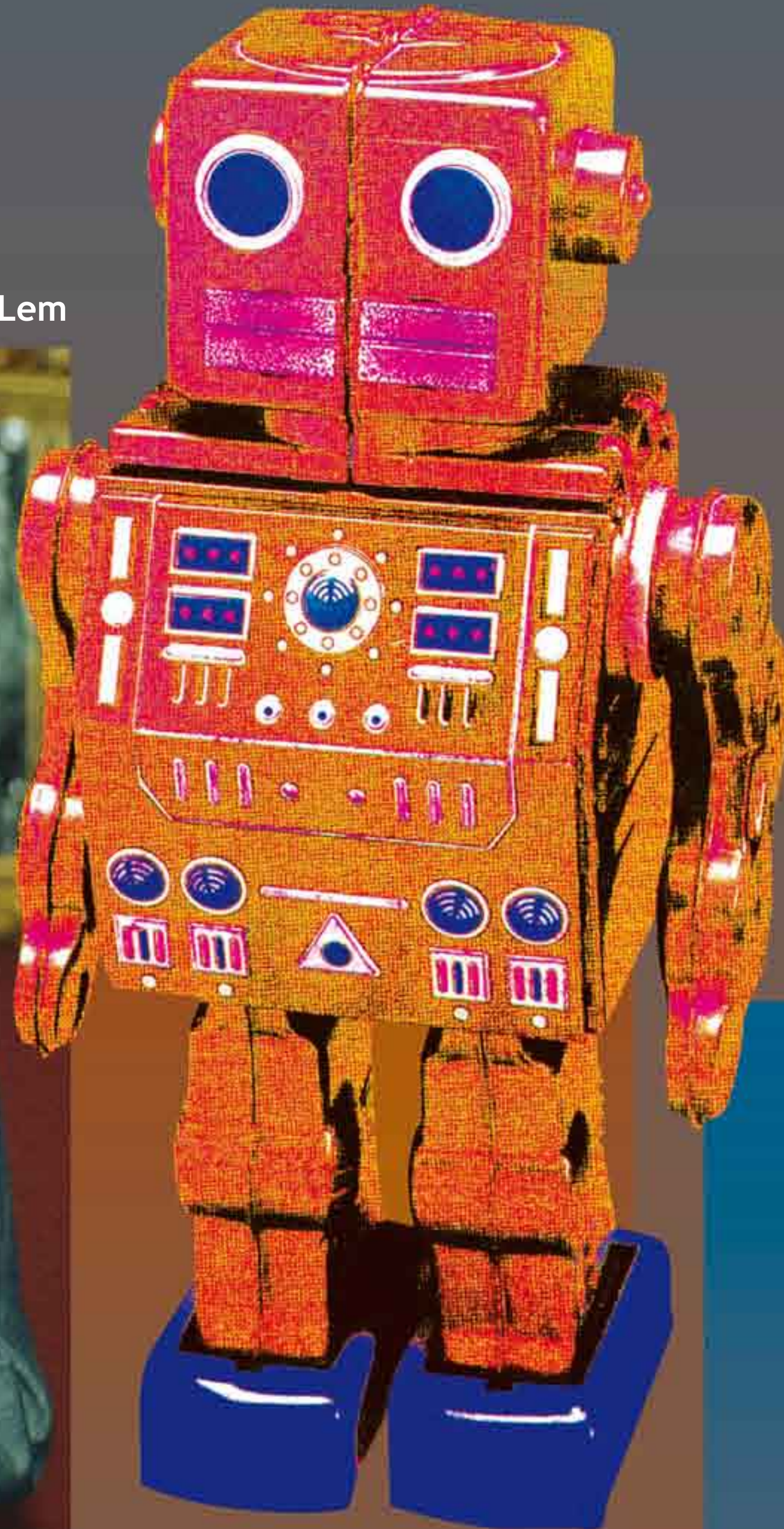
Zbigniew Herbert

Zbigniew Herbert (1924-1998)

Költő, esszé- és drámaíró. Költészete az antik és keresztény hagyományban gyökerezik. Megalkotta Pan Cogito (Cogito úr) alakját, az abszolút morális igazságokat kimondó irodalmi archetípust. Herbert esszéketetei, a *Barbár a kertben* és a *Csendélet zablával* az utazásai során készült feljegyzéseket ötvözik az emberi természetről és a művészet működéséről való elmélkedésekkel.

Stanisław Lem

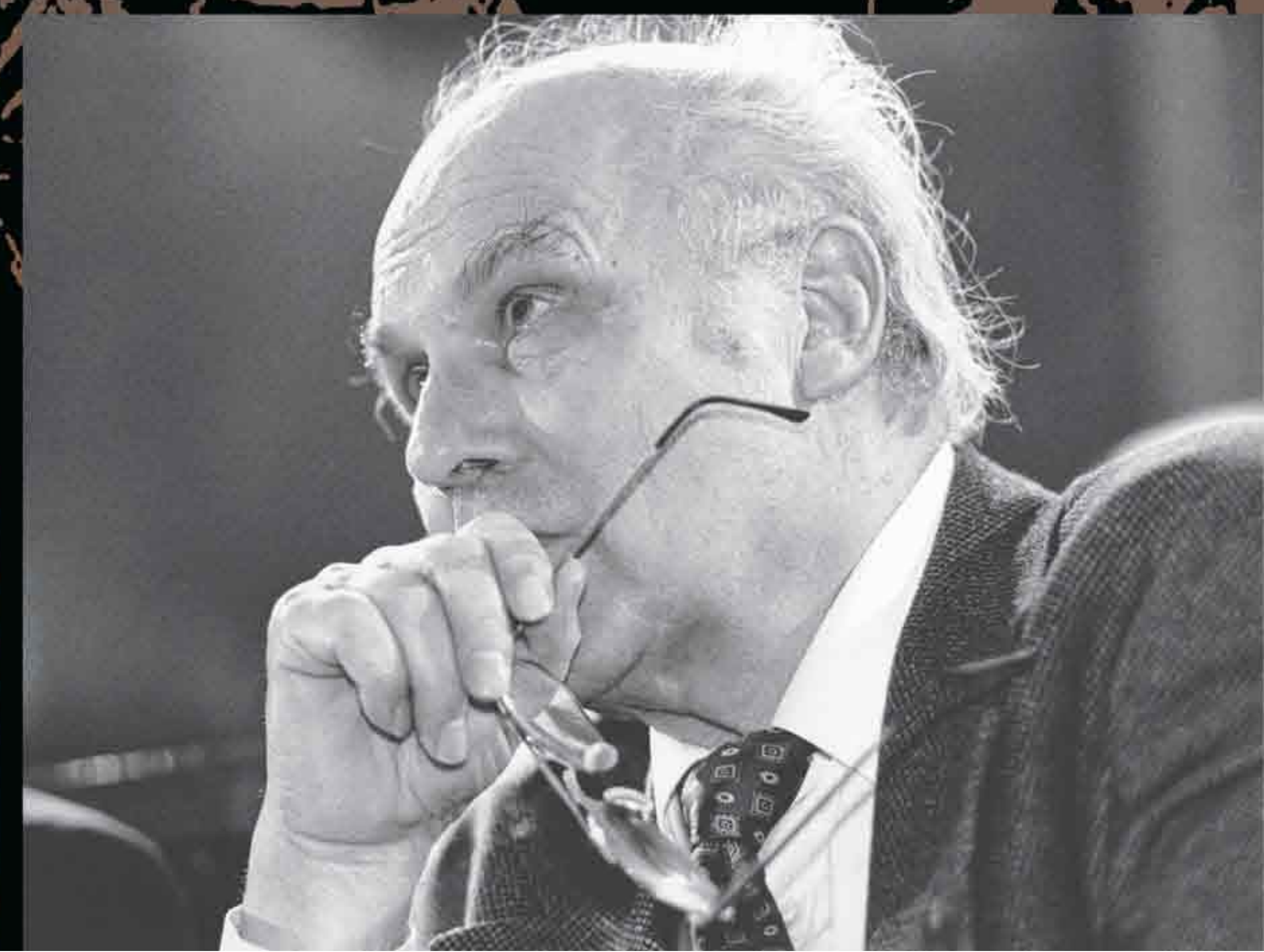
Stanisław Lem (1921-2006)

Próza- és esszéíró. A science-fiction klasszikusai közé tartozik. Műveit, mint a *Csillagnapló*, *Pirx pilóta kalandjai*, *Szénanátha*, számos nyelvre lefordították. Legismertebb regénye, a *Solaris* két film alapjául is szolgált. Először Andrej Tarkovszkij készített belőle filmet, amely 1972-ben a zsűri Nagydíját kapta Cannesban, 2002-ben pedig Steven Soderberg vitte vászonra a 20th Century Fox stúdióban.

Ryszard Kapuściński (1932-2007)

Újságíró és író, a *lengyel riport iskola* egyik megalapítója, aki politikai konfliktusok és háborúk sújtotta helyekről tudósított. Kapuściński olyan riport-regények szerzője, mint *A császár*, *A sahinsah*, amelyekben az iráni és etiópiai rezsím működését mutatja be. Az *Ében* -ben a mai Afrika portréját rajzolja meg.

Ryszard Kapuściński

Tadeusz Kantor színháza

A XX. századi lengyel színház legnagyobb eredményeit azoknak a művészeknek köszönheti, akik új formát és funkciót kerestek a színházművészetnek. A lengyel kísérleti színházat a színház és a metafizika összekapcsolása jellemezte. Ennek az útkeresésnek a forrásául a lengyel romantikusok művei és gondolatai szolgáltak.

Tadeusz Kantor

Tadeusz Kantor (1915-1990)

Festő, rendező, színház-teoretikus.

Halálszínháza sajátos formájának alapja az egyéni és közösségi emlékezet képeinek előhívására szolgáló képzőművészeti nyelv alkalmazása volt, amelyben a művész élettörténete és alkotó szenvedélye összefonódott a nemzeti komplexusokkal és mítoszokkal. Kantor Krakkóban hozta létre a Cricot2 színházat, benne olyan előadásokat mint a *Halott osztály*, *Wielopole*, *Wielopole*, *Vesszenek a művészek*, *Soha nem térek ide vissza*.

Kantor előadásának díszlete

Jerzy Grotowski színháza

Jerzy Grotowski (1933-1999)

Rendező, a színházművészet teoretikusa és megújítója. Megvalósította a *szegény színház* eszméjét, a színész - néző - környezet közvetlen kapcsolatában a leglényegesebbre redukált színházat. A Teatr Laboratorium (Laboratórium Színház) bemutatói a XX. század legfontosabb színházi eseményei közé tartoznak. Grotowski olyan drámai struktúrák létrehozásának lehetőségét kutatta, amelyeknek az egyházi szertartásokhoz hasonló hatásuk lenne. Halála után ezeket a kutatásokat tanítványai folytatják a Grotowski által alapított központban, az olaszországi Pontederában.

Jerzy Grotowski

Az alternatív színház

Az utóbbi fél évszázad az alternatív és bábszínházak fejlődésének ideje. A Leszek Mażdik vezetésével a Lublini Katolikus Egyetemen működő Színpad - Scena Plastyczna KUL, Gardzienice, Teatr Biuro Podróży, Teatr Wierszalin - olyan társulatok, amelyeket a kritika és a nemzetközi közönség egyaránt nagyra értékel.

Gardzienice - Ósrodek

Praktyk Teatralnych

Az 1978-ban Gardzienicében megalakult *Színházi Gyakorlatok Központja* világhírű, az antropológiai színházi irányzatból merítő társulat, amely színházi gyakorlatokat és műhelymunkát folytat. A társulat olyan távoli vidékeket keres fel, ahol az ott élők ápolják a népi hagyományokat. Ebből merítve találják rá az előadások eredeti és elsődleges formáira. A Gardzienice Központ a népi kultúrát minden művészet forrásaként fogja fel.

Teatr Ósmego Dnia

A Poznańban működő *A Nyolcadik Nap Színháza* világszerte az egyik legismertebb lengyel társulat, amely a hatvanas évek egyetemi színházából és az ellenkultúra elemeiből jött létre, diákok alapították 1964-ben. A társulat élő legenda, amely „a legfontosabb politikai és társadalmi események ritmusával együtt lüktető”, elkötelezett színház szimbóluma lett.

Teatr Wierszalin

A Wierszalin Színház profi, de nem állami színház, 1991-ben alakult Białystokban. A színház esztétikája alapítóinak a lengyel-belorusz határvidék kulturális és vallási öröksége iránti szenvedélyes érdeklődéséből, valamint a valahol Kelet és Nyugat között elvesző társadalomhoz való kötődés érzéséből fakad. Az együttes háromszor nyerte el az edynburgi Fringe First fesztivál díját.

Teatr KTO

A krakkói Jagelló Egyetem diákjai által alapított színház 1985 óta működik utcaszínházként, az alkalmazott technikák és a repertoár a középkori vásári színjátszáshoz kötődik. Előadásait spontán és lelkes fogadtatás kíséri.

Teatr Biuro Podróży

Az *Utazási Iroda Színház* Poznańban 1988-ban alakult meg Paweł Szkotak vezetésével, 1992-ben vált híressé *Giordano* c. előadásával. Legfontosabb darabja a volt jugoszláviai események hatására 1994-ben létrehozott *Carmen Funebre* c. szabadtéri előadás, amelyet évek óta a világ számos pontján bemutatnak.

Színház

Lengyelországban éppúgy, mint más európai országokban a legelterjedtebb az irodalmi műre épülő színház. Jelentős színészek, kiváló, újító rendezők, tehetséges díszlettervezők nagy népszerűségnek örvendő darabokat hoznak létre. A legfontosabb drámai színpadok a varsói Teatr Narodowy (Nemzeti Színház) és a krakkói Stary Teatr (Öreg Színház). Lengyelországban és külföldön egyaránt megérdemelt sikernek örvendenek az olyan színházi rendezők, mint Krystian Lupa és Mariusz Treliński. A fiatal rendező generáció képviselői, a varsói Teatr TR-hez kötődő Krzysztof Warlikowski (1962) és Grzegorz Jarzyna (1968) a tömegkultúrához szokott közönség számára alkotnak újító előadásokat.

Krystian Lupa

A lengyel klasszikus zene

Fryderyk Chopin hazájában mindenütt jelen van a klasszikus, különösen a kortárs klasszikus zene. Lengyelország számos, európai és világszínvonalú zenei fesztivált és versenyt rendez, így Varsóban ötévente kerül sor a Chopin Versenyre, és évente a *Varsói Ősz*

Nemzetközi Kortárs Zenei Fesztiválra. Wrocławban, az évente megrendezett *Wroclavia Cantans* fesztiválon - a klasszikusoktól az avantgarde szerzőkig - nagy lírai és hangszeres zenei formák kerülnek bemutatásra.

Karol Szymanowski

Karol Szymanowski (1882-1937)
Úgy tűnik, Szymanowski zenéjének eljött az ideje, napjainkban egyre többet játsszák a koncerttermekben és operaházakban. Világszerte reneszánszát éli Król Roger (Roger király) c. operája, amely minden idők legnépszerűbb lengyel operája.

Grażyna Bacewicz

Grażyna Bacewicz (1909-1969)
Zeneszerző, hegedűművész és zenetudós. Számos rangos díj, többek között a Belga Kormány Díja és a Brüsszeli Nemzetközi Verseny Aranyérmének (1965) nyertese.

Witold Lutosławski

Witold Lutosławski (1913-1994)
Az egyik legkiemelkedőbb kortárs lengyel zeneszerző és karmester. Életműve bekerült a világ klasszikus zenei kánonjába. 1956-ban a Varsói Ősz Fesztivál társalapítója, számos díjat kapott nemzetközi és lengyel fesztiválokon.

A lengyel klasszikus zene

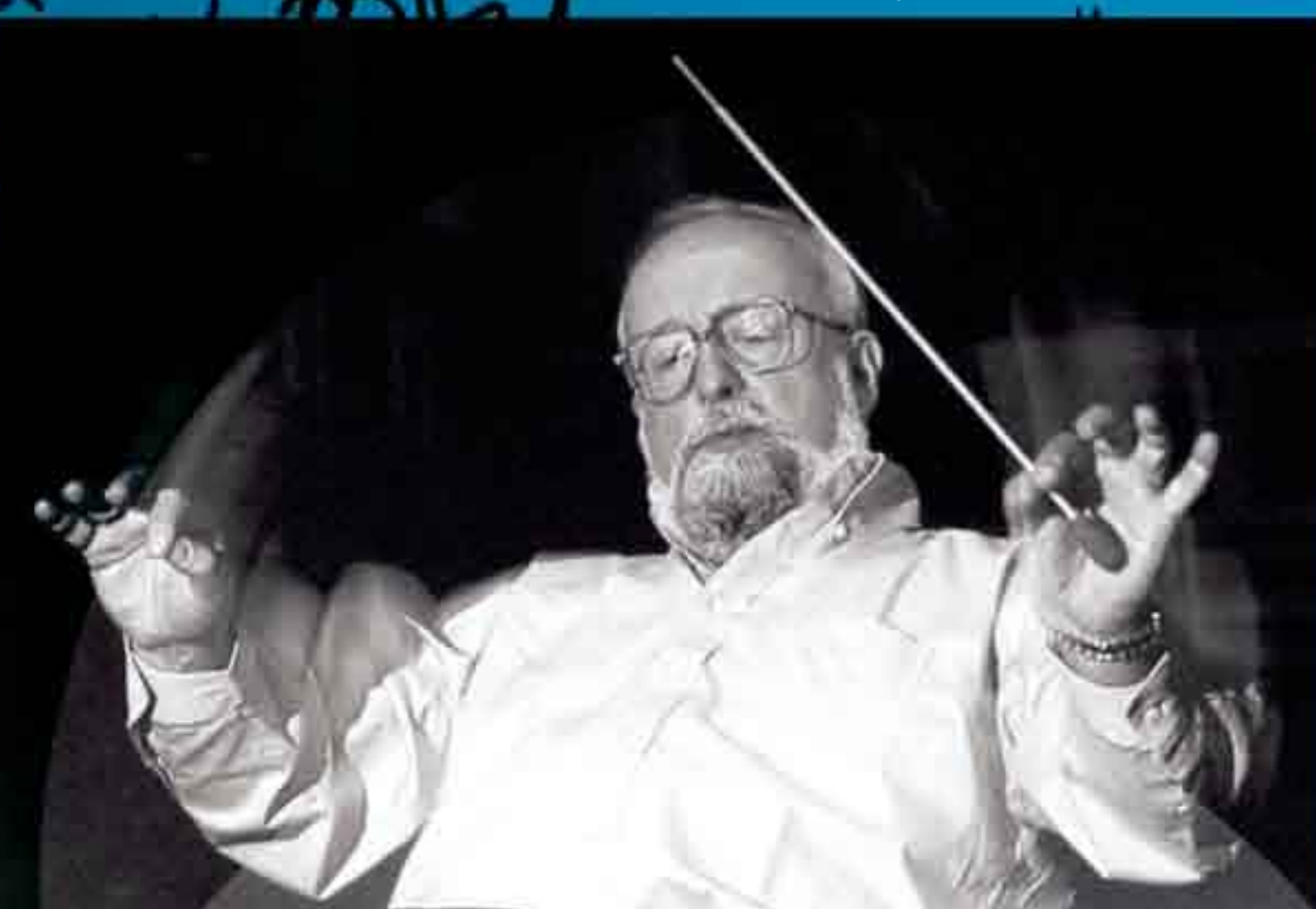
Henryk Mikołaj Górecki

Henryk Mikołaj Górecki (1933) Zeneszerző, tanár, számos énekhangra és hangszerre írt zenemű szerzője, amelyek közül leghíresebb a hatalmas közönségsikert arató III. Szimfónia (1976). 1993-ban az Elektra Nonesuch által kiadott lemezt 700 000 példányban adták el, ami rekordnak számít a kortárs klasszikus zene történetében.

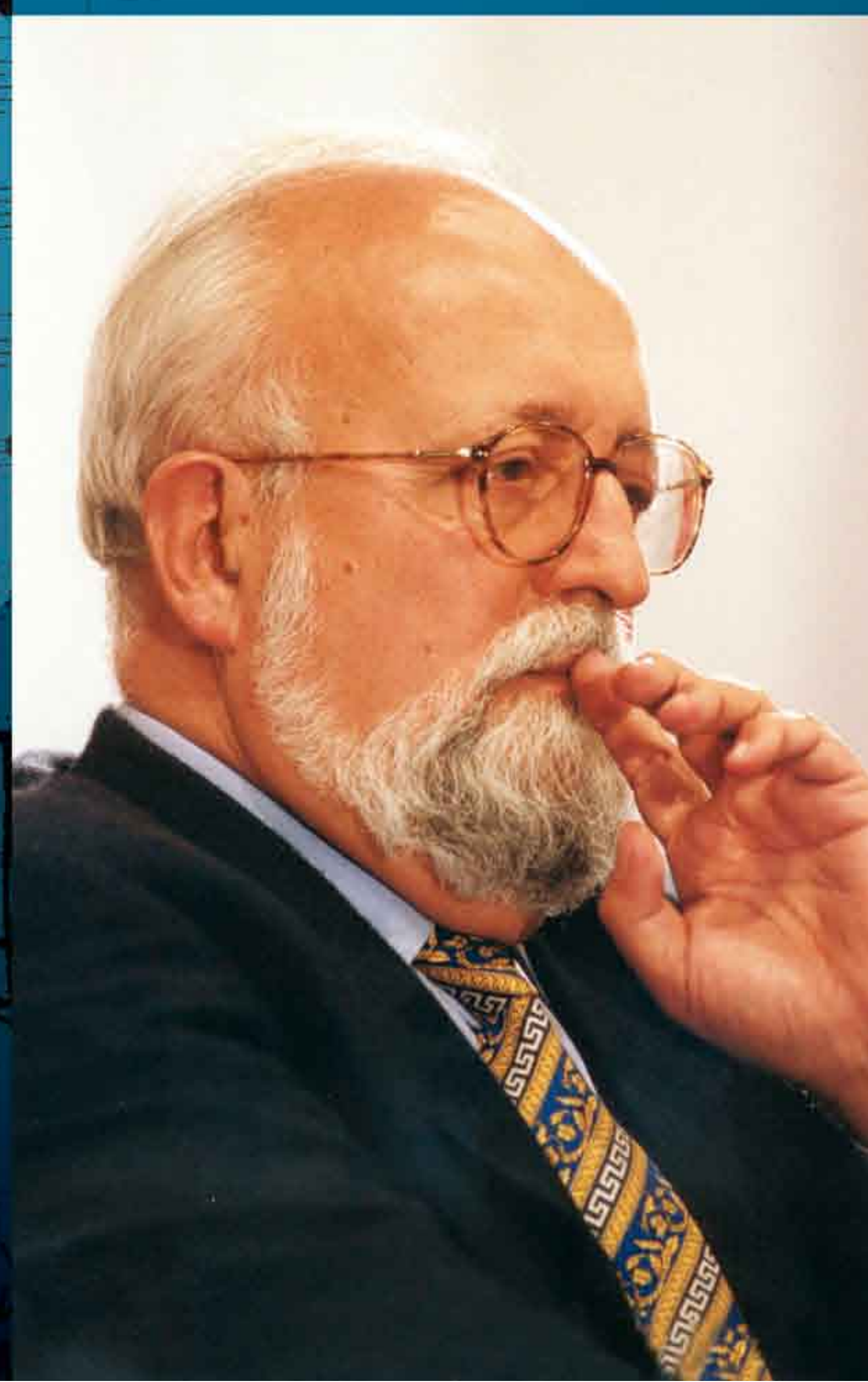

Krzysztof Penderecki

Beethoven Fesztivál Krakkóban - plakát Penderecki partitúrájával

Krzysztof Penderecki (1933) Számos zenei műfajban, grandiózus formákban - passió, oratórium, kantáta, opera, koncert, kamarazene - alkotó zeneszerző. 1980-ban saját zenei fesztivált alapított Lusławicében.

Ewa Bem

Tomasz Stańko

Lengyelországban a jazz az egyik legnépszerűbb zenei műfaj. A Varsóban évente megrendezett Jazz Jamboree mellett számos, rendszeres jazz fesztiválnak ad helyet Krakkó, Wrocław és több kisebb város is. A lengyel jazz-virtuózok, mint Tomasz Stańko, Michał Urbaniak, Urszula Dudziak, Adam Makowicz vagy Leszek Mozdżer az egész világon ismertek és Krzysztof Komeda hagyományát követik.

Leszek Mozdżer lemezének borítója

Jarosław Śmietana

Urszula Dudziak

Piotr Kunce plakátja

Plakát

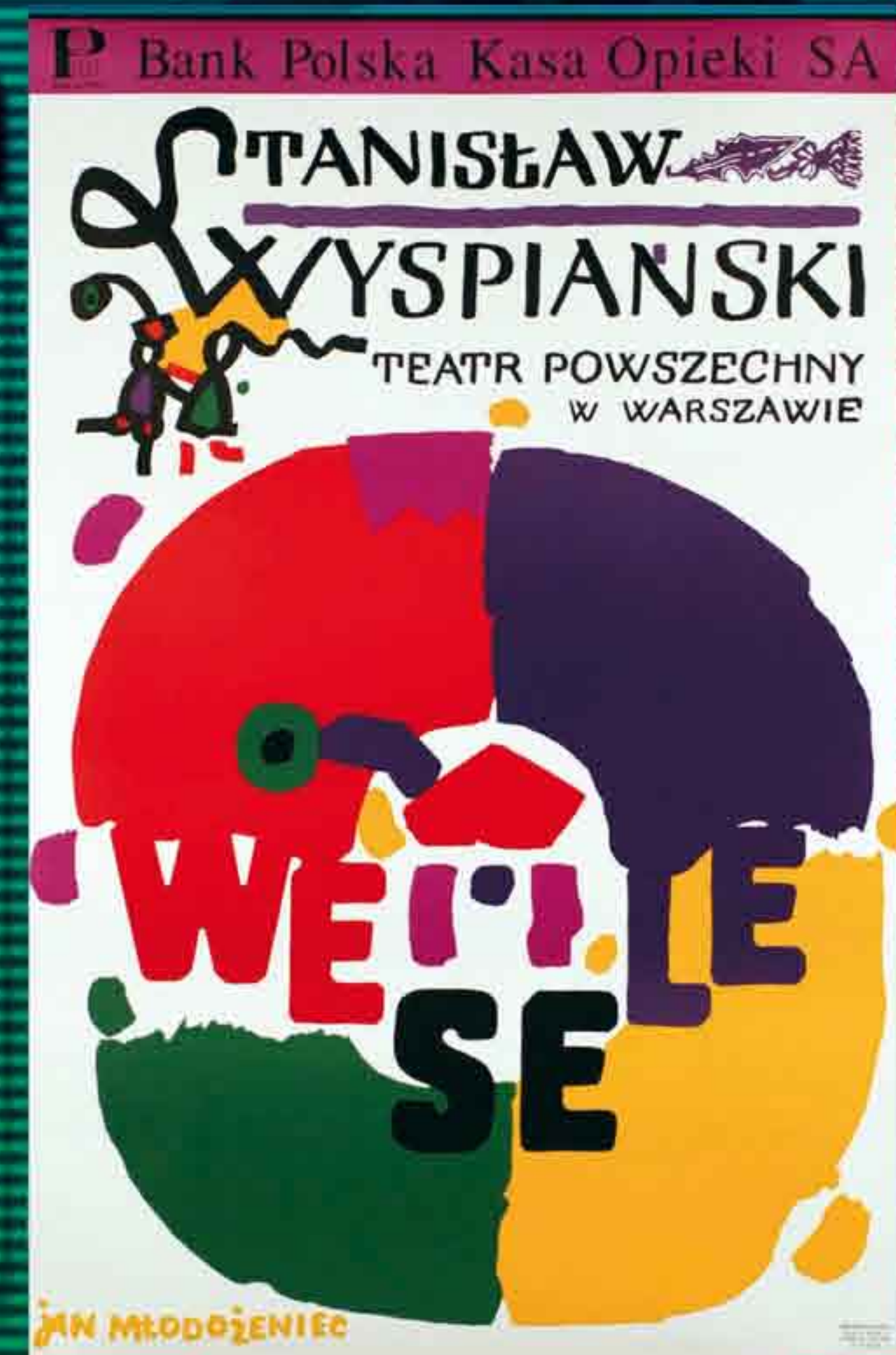

Jan Lenica

Roman Cieślewicz

Dydo poster collection

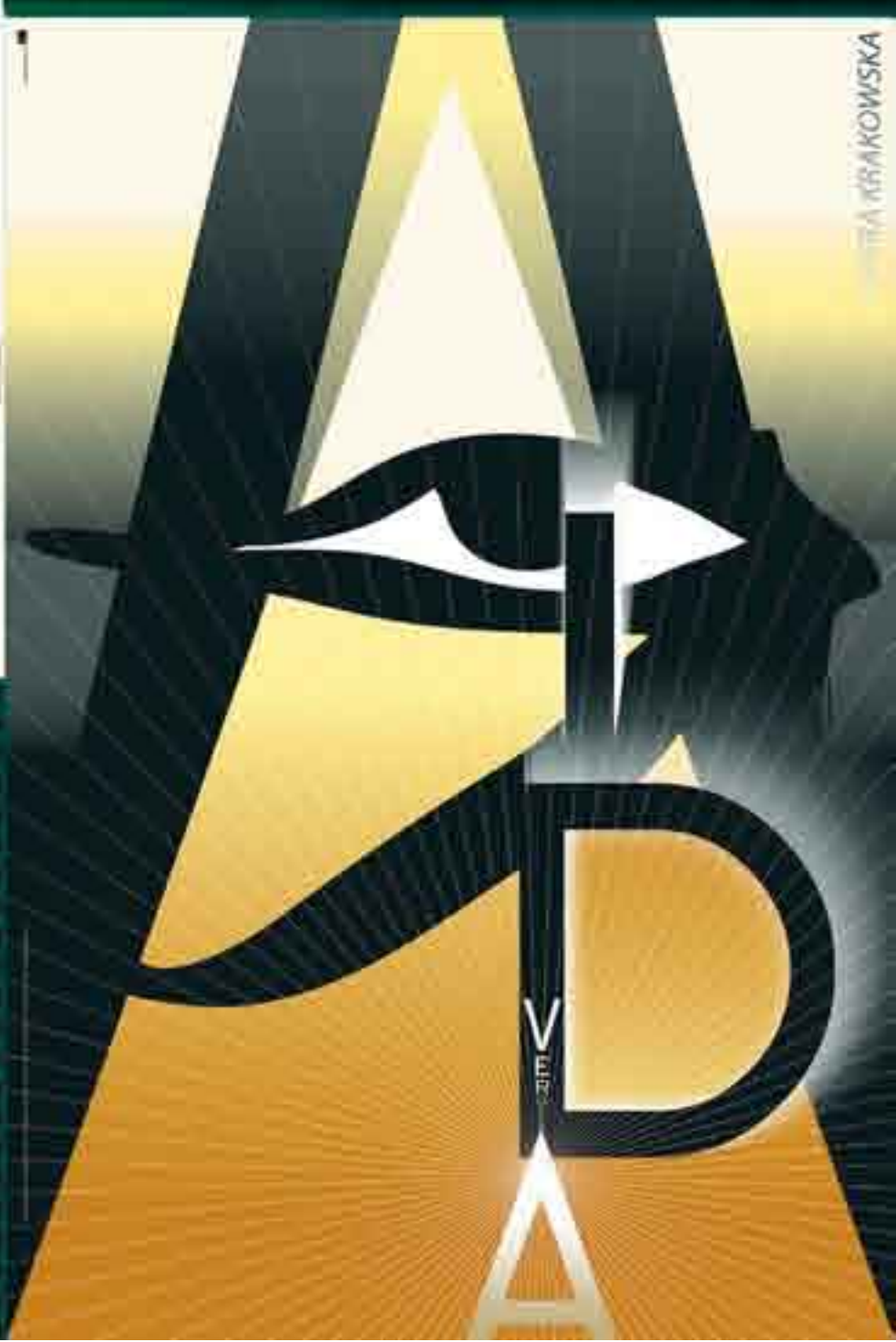

A plakátművészet fejlődésének, valamint a reklám elvárásai által nem korlátozott, kiemelkedő művészek alkotásainak köszönhetően a lengyel plakátiskola világhírűvé vált. Lengyelországban a plakát évtizedeken keresztül a többi képzőművészeti ággal egyenrangúnak számított. A plakátművészek guruja Henryk Tomaszewski lett, a varsói Képzőművészeti Akadémia professzora és számos kiváló plakát alkotója. Varsó mellett, Wilanówban hozták létre a világ első Plakát Múzeumát, amely a Nemzetközi Plakát Biennálék szervezője.

Varsovie
1975

THÉÂTRE
DES NATIONS

ENTRÉE

Képzőművészet, művészek

Igor Mitoraj (1944)

1963-ban hagyta el Lengyelországot, hogy elsősorban a szobrászatnak szentelje magát. Antik istenek, hősök, múzsák, titánok - részleteikben töredékes - alakjait faragja ki klasszikus arányokban, monumentális márványtömbökből. Mitoraj szobrai megtalálhatóak a világ legnagyobb gyűjteményeiben, köztereket, ismert városrészeket díszítenek Milánóban, Rómában, Párizsban, Londonban, Atlantában, Tokióban, Krakkóban és Varsóban.

Leon Tarasewicz

Leon Tarasewicz (1957)

Festőművész, festmény-installációit azokhoz a helyekhez alakítja, amelyekben bemutatásra kerülnek. A kiállító helyiségek padlóját és falait is felhasználja. Leon Tarasewicz festészete kilép a kép kereteiből, hogy eredeti helyzetben különös fényű festményeket hozzon létre. A galéria egészét vagy részét egyenetlen felszínű gipsszel borítja be, majd színes csíkokat fest rá, lehetővé téve a nézőnek, hogy belépjen a műbe. A Velencei Biennálén képviselte Lengyelországot.

Igor Mitoraj

Képzőművészet, művészek

Jerzy Nowosielski

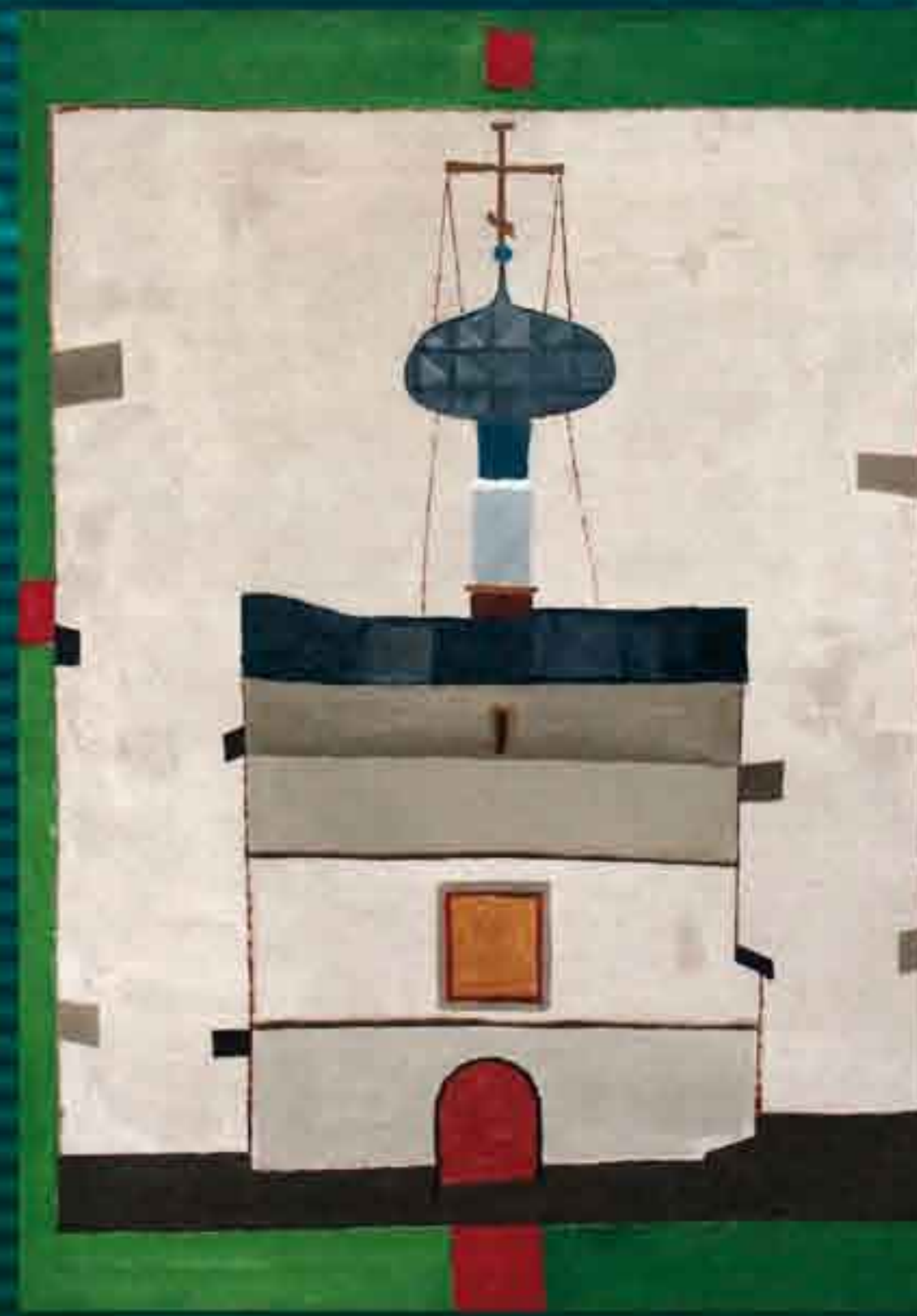
Jerzy Nowosielski (1923)

Kiemelkedő festőművész és pravoszláv teológus, görögkeleti és katolikus templomi képek alkotója, aki a bizánci örökséget a világi festészetben is fel tudta használni: tájképekben, aktokban, absztrakt művekben. Stílusa a keleti és nyugati hagyomány, az avantgarde és a bizánci művészet találkozásánál alakult ki. A szürrealizmusból a kétértelműség és a titok atmoszféráját vette át. Az ikonfestészetből a hagyományos kompozíciót, az erős kontúrt, a sík formákat, valamint a fény és a szín mély szimbolikáját. Krakkóban él és alkot.

Izabella Gustowska (1948)

Poznani művész, hosszú időn keresztül grafikusként alkotott jelentős műveket. Az utóbbi években érdeklődése a videó-művészet és az installációk felé fordult. A Velencei Biennálén képviselte Lengyelországot.

Magdalena Abakanowicz

Magdalena Abakanowicz (1930)

Híres, vastagon szövött, testes, térbeli abakánjai 1962-ben belépőül szolgáltak a világ összes művészeti szalonjába. Többtucatnyi alakból álló művei, a viasszal átítatott vászonból, fából, kőből és bronzból készült *Tömeg*, *Hátak*, *Nyáj*, *Sokaság* a mai világban való emberi létállapot, a tömegpszichológia, az egyén védtelensége, valamint a rettegés és hősiesség közt feszülő emberi lét megrázó metaforája. Abakanowicz alkotásai megtalálhatóak a világ legfontosabb gyűjteményeiben. Varsóban él és alkot.

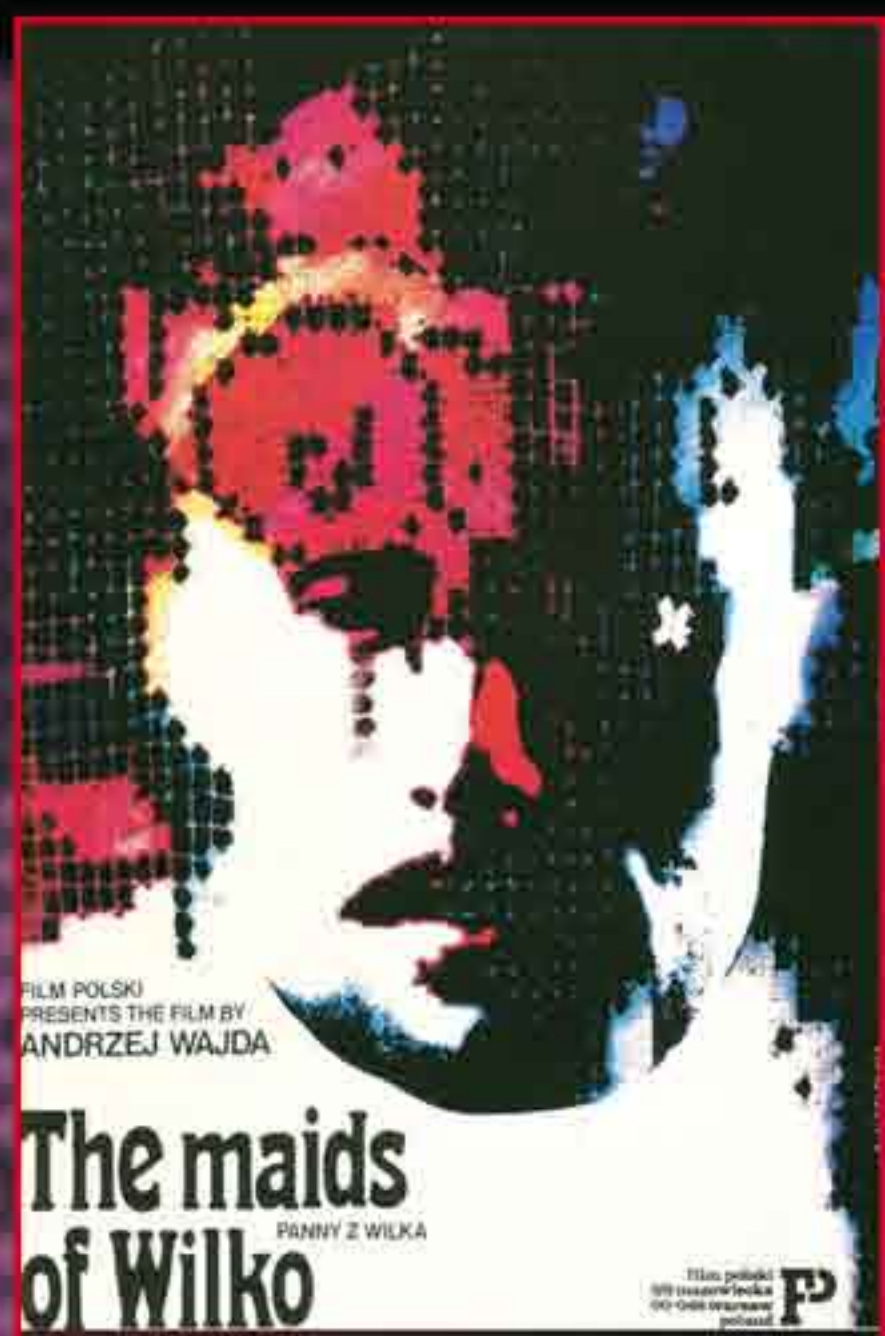

Roman Polański

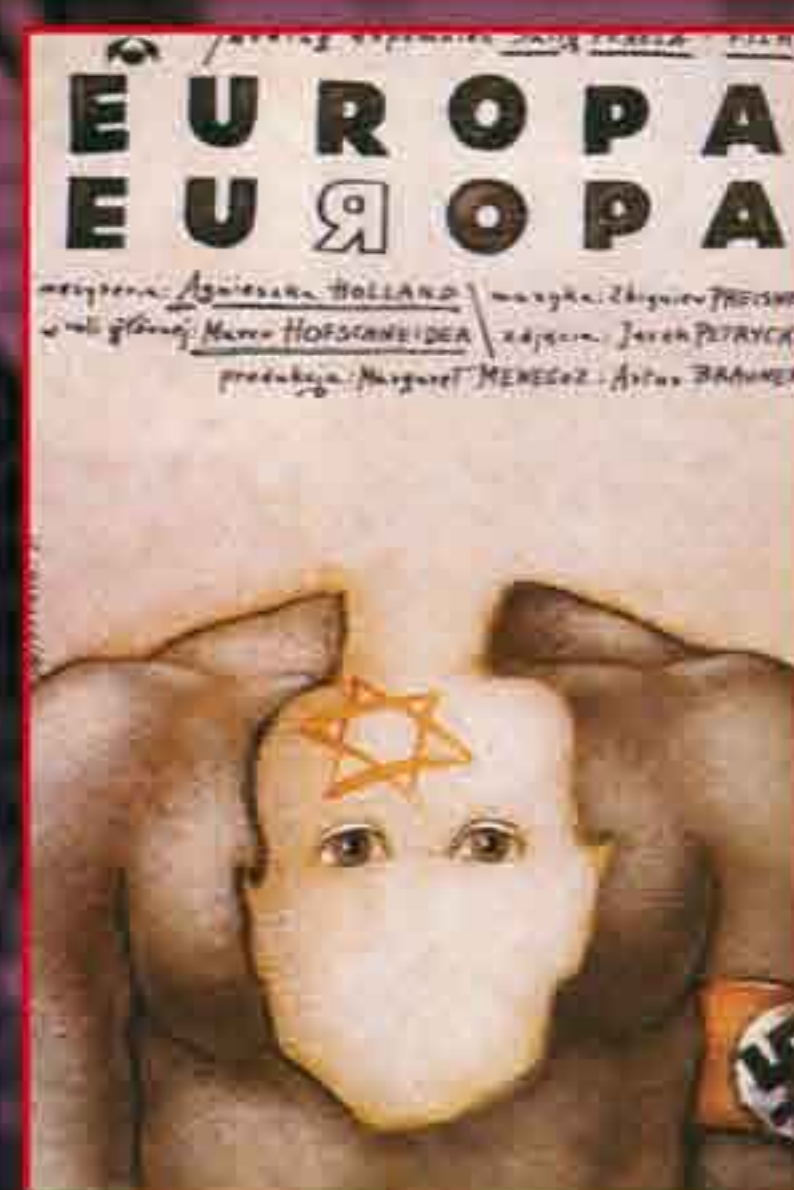
A kortárs lengyel film története összefonódott a Łódzi Filmművészeti Főiskola tevékenységével. A világszerte Łódzi Filmiskolaként ismert műhely alkotói a „lengyel filmiskola” és „az erkölcsi nyugtalanság mozija” képviselőiként váltak ismertté az egész világon. Itt folytatta tanulmányait Andrzej Wajda (1926) valamint Roman Polański (1933) is, akik elnyerték a legfontosabb filmdíjakat, köztük az amerikai Oscar-díjat is.

Andrzej Wajda

Az erkölcsi nyugtalanság mozijának alkotói közül ki kell emelni a legismertebb rendezőket: Krzysztof Zanussi (1939), Agnieszka Holland (1948), Krzysztof Kieślowski (1941-1996). Kieślowski filmjei, a *Tízparancsolat*, *Veronika kettős élete* (1991) és a *Három szín* trilógia (1993-1994) az európai közönség körében komoly elismerésnek örvendenek. Kieślowski a Lengyelországban hagyományosan nagy jelentőségű dokumentumfilmtől indult. Kiemelkedő képviselői: Kazimierz Karabasz, Marcel Łoziński, Paweł Łoziński és Andrzej Fidyk. A lengyel animációs filmnek is nagy hagyományai vannak. 1982-ben a „Tangó” c. animációs filmért kapott Oscar-díjat Zbigniew Rybczyński. Jelentős képzőművészek - Jan Lenica, Walerian Borowczyk - is készítettek animációs filmeket. E műfaj ismert képviselői: Piotr Dumala, Jerzy Kucia, Daniel Szczuchura, vagy a fiatal Tomasz Bagiński.

Agnieszka Holland

Krzysztof Kieślowski

A lengyel zeneszerzők (Krzysztof Komeda, Jan A.P. Kaczmarczyk, Wojciech Kilar, Zbigniew Preisner) több, Európában és Amerikában készült film sikereinek társszerzői. Műveiket számos díjjal, köztük Oscar-díjjal jutalmazták.

„Tangó”
- Zbigniew Rybczyński rajzfilmje

Lódźban minden évben ősszel kerül megrendezésre a *Camerimage* Nemzetközi Filmfesztivál, amely fontos fóruma lett a gondolatok és technológiai újítások cseréjének. 2004-ben Sławomir Idziak lengyel operatőr kapta a fesztivál különdíját. Az egész világon elismert lengyel operatőrök: Janusz Kamiński (a *Schindler listá*jáért 1994-ben Oscar-díjat kapott), Andrzej Bartkowiak, Paweł Edelman, Andrzej Sekuła.